

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om upphävande av 9 a § lagen om pension för arbetstagare

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås att lagen om pension för arbetstagare ändras så, att pension som intjänats i Finland i framtiden alltid kan utbetalas till utlandet även till en främmande stats medborgare utan särskilt tillstånd av pensionsskyddscentralen. Genom gällande hänvisningsbestämmelser gäller ändringen även försäkrade som omfattas av

lagen om pension för arbetstagare i kortvariga arbetsförhållanden, lagen om pension för konstnärer och särskilda grupper av arbetstagare, lagen om pension för lantbruksföretagare och lagen om pension för företagare. Den föreslagna lagen avses träda i kraft vid ingången av 2003.

MOTIVERING

1. Nuläge

1.1. Lagstiftning och praxis

En bestämmelse, enligt vilken arbetspension utbetalas till en finsk medborgare som är bosatt utomlands i vilket land som helst liksom till en finsk medborgare som är bosatt i Finland, togs in i 9 a § lagen om arbetspension för arbetstagare (395/1961; APL) fr.o.m. den 1 juli 1981. Bestämmelsen gäller förutom en persons egen pension även familjepension. Däremot utbetalas till utlandet den pension som en främmande stats medborgare intjänat i Finland endast om det i en överenskommelse om social trygghet ingår en bestämmelse som berättigar till det eller om pensionstagaren är medborgare i ett EES-land. I annat fall kan arbetspension från den privata sektorn utbetalas till en främmande stats medborgare utomlands endast med pensionsskyddscentralens tillstånd. Enligt lagrummet är det möjligt att bevilja ett sådant tillstånd endast av särskilda skäl.

Genom hänvisningsbestämmelser gäller 9 a § APL även lagen om pension för arbetstagare i kortvariga arbetsförhållanden (134/1962), lagen om pension för lantbruksföretagare (467/1969), lagen om pension för företagare (468/1969) samt lagen om pension för konstnärer och särskilda grupper av arbetstagare (662/1985). I lagen om sjömanspensioner (72/1956) finns inga bestämmelser som begränsar pensionsutbetalning till utlandet i enlighet med 9 a § APL. I pensionslagarna som gäller den offentliga sektorn finns inte heller bestämmelser om begränsning av pensionsutbetalning till utlandet.

I regeringens proposition (180/1980) motiverades ovan nämnda ändring med att i många länder förefaller regeln vara att pensionen inte utbetalas till fullt belopp till främmande stats medborgare efter utflyttningen från landet. Avsikten var även att genom bestämmelsen göra det lättare att träffa överenskommelser om social trygghet. Vid förhandlingarna kunde således Finland som eftergift erbjuda utbetalning av pension till avtalslandet.

Ett särskilt skäl till beviljande av tillstånd till utbetalning har kunnat vara att pensionssökanden är en före detta finsk medborgare. Tillstånd till utbetalning har även beviljats för pension som en flykting har tjänat in i Finland. Vid beviljande av tillstånd har även pensionssökandens familje- eller andra band till Finland samt orsakerna till flyttningen utomlands haft betydelse. Tillstånd till utbetalning av familjpension har i allmänhet beviljats då förmånslåtare har varit finsk medborgare.

Vid prövningen av tillstånd till utbetalning har man även fäst uppmärksamhet vid hur länge pensionssökanden har arbetat och bott i Finland. Då andra särskilda skäl inte har framförts har kravet på arbetets längd i Finland varit ca 15 år. Detta baserar sig bl.a. på praxis i besvärinstanserna.

Ömsesidighet vid utbetalning av pension har i allmänhet ansetts utgöra ett särskilt skäl för beviljande av tillstånd till utbetalning. Om det land, vars medborgare pensionssökanden är, betalar den pension som en finsk medborgare har tjänat in i landet till Finland har pension utbetalats från Finland till en utländsk medborgare på grundval av ömsesidighet.

På grundval av ömsesidighet utbetalas för närvarande pension till Australien, Tjeckien, Ungern, Jugoslavien, Kroatien och Japan. Förfrågningar om ömsesidighet har hittills gjorts även till Ryssland, Polen, Slovakien och Algeriet. En överenskommelse om social trygghet håller även på att träffas med Polen. I överenskommelsen har inkluderats en bestämmelse som berättigar till pensionsutbetalning.

Finland har en överenskommelse om social trygghet med nästan alla de länder som landet har betydande kontakt med. I överenskommelserna om social trygghet har överenskommit att pension utbetalas till ett avtalsland eller även i större utsträckning. Enligt EU-bestämmelser som är bindande för Finland skall pension utbetalas till en EU-medborgare till vilket EES-land som helst. Genom bilaterala överenskommelser har man avtalat om utbetalning även i större utsträckning och det är möjligt att en likabehandling av EU-medborgare förutsätter att bestämmelserna tillämpas på alla EU-medborgare oberoende av bosättningsland.

Pensionsutbetalningen till utlandet sker således rätt slumpmässigt och beror delvis på vilket lands medborgare en person är och i vilket land han eller hon har varit försäkrad. Dessutom har bestämmelsen som begränsar pensionsutbetalning till utlandet och motiveringen att den underlättar träffandet av överenskommelser om social trygghet mist en stor del av sin betydelse.

Tillstånd till utbetalning söktes 2001 för 67 pensioner. Tillstånd till utbetalning vägrades i fyra fall, varav två gällde pensionsutbetalning till Ryssland och två till Polen. Överenskommelsen om social trygghet mellan Finland och Polen torde träda i kraft 2003. Efter det att överenskommelsen har trätt i kraft minskar betydelsen av tillstånd till utbetalning ytterligare. Även en eventuell utvidgning av EU minskar tillståndets betydelse, eftersom tillstånd inte kan krävas vid utbetalning av pension till ett annat EES-land.

Frågan om huruvida bestämmelsen om tillstånd till utbetalning i 9 a § APL är motive-rad har aktualiserats även efter det att Finland har bundit sig vid internationella avtal vars syfte är att förebygga diskriminering på grund av nationalitet. Vid reformen av Finlands grundlag beaktades denna aspekt av den internationella utvecklingen. Även Finlands medlemskap i EU har förstärkt tillämpningen av principen om likabehandling av EU-medborgare.

Då 9 a § APL stiftades var den gamla grundlagen, som endast tryggade en likabehandling av finska medborgare, i kraft. I 6 a § 1 mom. nya grundlagen ingår en bestämmelse om likställdhet som tryggar en likabehandling av alla dem som omfattas av finsk rättskipning, dvs. även utländska medborgare. Dessutom ingår i paragrafens 2 mom. ett övergripande förbud mot diskriminering. 6 § grundlagen har tolkats gälla förutom lagtillämparen även lagstiftaren. Det har ansetts att lagstiftnings-verksamhetens särdrag och betonande av en faktisk likabehandling således skall beaktas vid tillämpning av paragrafen.

Även stiftandet av bestämmelserna om arbetstagarnas pensionsavgift vid ingången av 1994 har aktualiserat frågan om huruvida bestämmelsen om tillstånd till utbetalning är motiverad. Arbetspensionssystemet inom den privata sektorn återbetalar inte utbetalda pen-

sionsförsäkringspremier i de fall då pension inte utbetalas till utlandet. Detta gäller även den andel som arbetstagaren betalar. I flera av de länder där intjänad pension inte utbetalas till utlandet återbetalas åtminstone en del av försäkringspremierna. I dessa fall kan arbetstagaren använda de återbetalda pengarna till att t.ex. komplettera det pensionsskydd som på grund av arbete utomlands reducerats. På grund av att tillämpningspraxis i fråga om 9 a § APL har varit rätt strikt har t.o.m. en tredjedel av arbetskarriären kunnat gå förlorad med tanke på pensionsskyddet. Det kan inte anses vara skäligt.

2. Propositionens mål och förslag

Propositionens mål är att genomföra utbetalning av pension som tjänats in inom den privata sektorns pensionssystem oberoende av nationalitet och bosättningsland och därigenom även följa principen om likabehandling i fråga om arbetstagare som varit försäkrade inom den privata sektorns pensionssystem.

Med stöd av vad som framförts ovan föreslås att 9 a § APL upphävs. Då blir det möjligt att alltid utan särskilt tillstånd av pensionskyddscentralen och oberoende av nationalitet och bosättningsland betala ut i Finland intjänad arbetspension inom den privata sektorn. Detta gäller även den familjepension som skall betalas ut till arbetstagarens förmanstagarer. Pensionsrater som har förfallit till betalning innan den föreslagna ändringen har trätt i kraft betalas dock inte till utlandet. Med stöd av nuvarande bestämmelser får en arbetstagare, som har flyttat utomlands och inte beviljats utbetalning av pension till landet i fråga, de pensionsrater som förfaller till betalning efter flyttningen först efter det att personen har återvänt till Finland.

3. Propositionens verkningar

3.1. Ekonomiska verkningar

Endast ett fåtal ansökningar om utbetalning av pension till utlandet har årligen avslagits, t.ex. under åren 1999-2001 avslogs sammanlagt 15 ansökningar. En stor del av de av-

slagna ansökningarna har gällt pensioner som skall betalas ut till Polen och Ryssland. De avslagna ansökningarna om utbetalning har gällt pensionsbelopp som varierar mellan några euro till några hundra euro i månaden. Med tanke på de totala utgifterna inom den privata sektorns pensionssystem medför ändringen en mycket liten ökning av utgifterna då man även beaktar att slopandet av förfarandet med särskilda tillstånd av pensionskyddscentralen också minskar pensionskyddscentralens förvaltningskostnader en aning.

Propositionen har inga verkningar för stats ekonomin.

3.2. Könsrelaterade verkningar

Vid förfarandet med särskilda tillstånd åren 1999—2001 gällde tio av de avslagna ansökningarna om utbetalning män och fem gällde kvinnor. Av dessa fem ansökningar som kvinnorna hade gjort gällde två familjepension. I fråga om familjepensioner har de avslagna ansökningarna om utbetalning främst gällt kvinnor. Å andra sidan har relativt få tillstånd till utbetalning av arbetspension vägrats, eftersom en av grunderna för beviljande av tillstånd när det gäller utbetalning av familjepensioner har varit att förmånslåtare är finsk medborgare.

4. Beredningen av propositionen

Lagförslaget har beretts som tjänsteuppdrag vid social- och hälsovårdsministeriet i samarbete med pensionskyddscentralen.

Den föreslagna ändringen har behandlats och godkänts av pensionskyddscentralens styrelse, i vilken arbetsmarknadsparterna är representerade. Under beredningen av ärendet har även centrala arbetsmarknadsparter hörts.

5. Ikraftträdande

Den föreslagna lagen avses träda i kraft vid ingången av 2003.

De rater som förfaller till betalning fr.o.m. den dag lagen träder i kraft och som gäller sådana pensioner i fråga om vilka ansökan om utbetalning till utlandet har avslagits med

stöd av 9 a § APL före den föreslagna lagens ikraftträdande, betalas till utlandet om en ny ansökan om pensionsutbetalning kommer in till pensionsanstalten eller pensionsskyddscentralen inom två år efter lagens ikraftträdande. Om en sådan ny ansökan kommer in till pensionsanstalten eller pensionsskyddscentralen efter ovan nämnda tidsfrist på två år, betalas till utlandet de rater av pensionen som förfaller till betalning efter det att ansökan kom in.

Den övergångsbestämmelse om en retroaktiv utbetalning under två års tid som enligt förslaget skall tas in i bestämmelsen om ikraftträdande, anses nödvändig för att personer som bor utomlands skall få tillräcklig information om den föreslagna ändringen och för att de även skall ha tillräckligt med tid att få information om ändringen och reagera på den så att pension kan utbetalas till dem fr.o.m.

lagens ikraftträdande. Tidsfristen på två år är t.ex. i enlighet med den tidsfrist som iakttas i motsvarande situationer i lagstiftningen om social trygghet inom EU.

6. Lagstiftningsordning

Den ändring som föreslås i propositionen gör det möjligt att betala ut redan intjänat pensionsskydd till utlandet. Genom att slopa förfarandet med särskilda tillstånd elimineras ojämlikheten på grund av nationalitet när arbetspension som tjänats in i Finland inom den privata sektorn utbetalas till utlandet. Således kan den föreslagna ändringen godkännas i vanlig lagstiftningsordning.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

Lagförslagen

1.

Lag

om upphävande av 9 a § lagen om pension för arbetstagare

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Genom denna lag upphävs i lagen den 8 juli 1961 om pension för arbetstagare (395/1961) 9 a §, sådan den lyder i lag 257/1981.

2 §

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003. Till en arbetstagare eller en arbetstagares förmånstagare, vars ansökan om utbetalning av pension till utlandet har avslagits med stöd av 9 a § lagen om pension för arbetstagare, sådan den löd vid tidpunkten för denna

lags ikraftträdande, utbetalas, på basis av en ny ansökan om utbetalning av pension till utlandet, i pension de pensionsrater som förfaller till betalning från och med den dag denna lag träder i kraft, om en ny ansökan om pensionsutbetalning kommer in till pensionsanstalten eller pensionsskyddscentralen inom två år efter lagens ikraftträdande. Om en ny ansökan kommer in till pensionsanstalten eller pensionsskyddscentralen efter ovan nämnda tidsfrist på två år, betalas till utlandet de rater av pensionen som förfaller till betalning efter det att ansökan kom in.

Helsingfors den 11 oktober 2002

Republikens President

TARJA HALONEN

Omsorgsminister *Eva Biaudet*

1.

Lag

om upphävande av 9 a § lagen om pension för arbetstagare

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Genom denna lag upphävs i lagen den 8 juli 1961 om pension för arbetstagare (395/1961) 9 a §, sådan den lyder i lag 257/1981.

2 §

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

Till en arbetstagare eller en arbetstagares förmånstagare, vars ansökan om utbetalning av pension till utlandet har avslagits med stöd av 9 a § lagen om pension för arbetstagare, sådan den löd vid tidpunkten för denna lags ikraftträdande, utbetalas, på basis av en ny ansökan om utbetalning av pension till utlandet, i pension de pensionsrater som förfaller till betalning från och med den dag denna lag träder i kraft, om en ny ansökan om pensionsutbetalning kommer in till pensionsanstalten eller pensionskyddscentralen inom två år efter lagens ikraftträdande. Om en ny ansökan kommer in till pensionsanstalten eller pensionskyddscentralen efter ovan nämnda tidsfrist på två år, betalas till utlandet de rater av pensionen som förfaller till betalning efter det att ansökan kom in.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

9 a §

Pension enligt denna lag utbetalas även till finsk medborgare som är bosatt utomlands. Av särskilda skäl kan pensionsskyddscentralen besluta, att pension får utbetalas även till annan än finsk medborgare trots att han är bosatt utomlands.

På grundvalen av ömsesidigt avtal med främmande stat kan genom förordning göras undantag från stadgandena i 1 mom. Under samma förutsättningar kan genom förordning göras även andra undantag från stadgandena i denna lag.

(upphävs)

9 a §
